

A SZERVEZETT MUNKÁSSÁG ÉS A MEXIKÓI FORRADALOM
(A „vörös” zászlóaljok kérdéséhez)

Elégé közismertté vált az a – véleményünk szerint túlzottan leegyszerűsített – tétel, hogy a mexikói forradalomban a munkásság jelentős mértékben járult hozzá a burzsoázia győzelméhez azzal, hogy fegyveresen segítette a burzsoázia vezette hadsereget a parasztseregekkel szemben. Ez a tétel azt sejteti, hogy az egész munkásság részt vett a burzsoázia oldalán a harcokban és a részvétel szinte feltétel nélküli volt. Dokumentumok (köztük a levéltári anyagok), egyes újkeletű feldolgozások bizonyítják a fenti leegyszerűsítés tarthatatlanságát. Tanulmányunkban a kérdés árnyaltabb megközelítését kíséreljük meg.

*

Az ipari munkásság fő forrása a volt indián kézművesek; a városba költözött, földdel nem rendelkező, volt mezőgazdasági bérmunkások a peónok voltak. Mexikóban az európai bevándorlás nem játszott olyan nagy szerepet a munkásosztály formálódásában, mint pl. Argentínában vagy Braziliában. A bevándorlók között több anarchista munkás volt. (A forradalom alatt tevékenykedő anarchisták döntő többsége azonban már mexikói születésű.) A munkásság osztályöntudata igen alacsony szintet ért el a forradalom előtt. Porfirio Díaz diktátor-elnök hosszú uralma alatt (1876–1911) a munkáskérdést rendőrségi kérdésnek tekintették. A nagyobb sztrájkokat katonasággal verték le, megtiltották a szervezkedést. A munkaidő 12–14 óra, a bér igen alacsony volt. Az ipari munkásság létszáma 1910-ben 803 000 főt tett ki, a munkaképes lakosság 15%-át.¹

A munkásság döntő többségét nem a nagyipari munkásság, hanem a kisiparosok, a kisüzemek dolgozói alkották. (Ez utóbbiak aránya 64,2%-ot tett

¹ *Jorges Basurto*: El proletariado industrial en México (1850–1930). México. 1975. 28. o. 6. táblázat.

ki.) A legnagyobb munkáslétszámmal a bányáipar és textilipar rendelkezett.

Az ipar területi megoszlása igen egyenletlen képet mutatott. Három nagy ipari körzetben koncentráldott az ipari munkásság zöme. México, Nuevo León (Monterrey környéke) államokban a feldolgozó ipar és a bányászat, Veracruz, Puebla államokban a textilipar volt a jelentős. Fontos ipari körzetet alkottak Tamaulipas-Veracruz olajmezői. A forradalom előtti harminc évben az ipar fejlődése igen nagyarányú volt. Az ipari össztermelés értéke 101, 424 000 pesóról 475, 540 000 pesóra nőtt.² Az ipari növekedés mögött elsősorban külföldi tőke állt. Pl. a 170 legjelentősebb vállalat 77,7%-a külföldi kézben volt.³ A bányákban és a petróleumvállalatokba befektetett mexikói tőke 1910-ben éppen, hogy elérte a 4%-ot.⁴

A béremelés volt az 1881–1910 között lezajlott 250 sztrájk fő követelése (legtöbbet a textilmunkások és a vasútasok sztrájkoltak 75 ill. 60 esetben).⁵ Több esetben a rendőrség és a katonaság különös kegyetlenséggel folytotta vérbe a sztrájkokat.⁶

Az ipar fejlődése korántsem jelentette azt, hogy Mexikó megszűnt agrárország lenni. Díaz elnök alatt a gazdaságpolitika az egyik fő hangsúlyt a mezőgazdaság tőkés fejlődésének elősegítésére helyezte. Törvények, rendeletek segítettek a földbirtokkoncentráció felgyorsítását. Az indián falu- és földközösségektől, az ejidóktól tömeges méretekben vették el a nagybirtokosok a földet. 1910-ben Mexikó 15 milliós lakosságából 11 milliót tett ki az agrárnépeség. A gazdaságilag aktív összlakosság 5 263 753, ebből a mezőgazdaságból élő gazdaságilag aktív lakosság 3 535 150 fő volt. A földközösségek kisajátítása olyan méreteket öltött, hogy 1910-ben már 3 123 975 főt tett ki a földnélküli peónok tömege, szemben a 410 345 kis- és közép-birtokosokkal és a 830(!) hacendadóval (latifundistával.)

A nagyfokú polarizáció is mutatja, hogy az 1910-ben kitört forradalom központi kérdése a földkérdés, a földreform volt.⁷

² *Jorge Basurto*: i.m. 23. o.

³ *José Luis Ceceña*: La penetración extranjera y los grupos del poder económico en el México porfirista. In: *Antología. México en el siglo XX. 1900–1913. Textos y documentos. Textos y documentos. Tomo 1.* 177. o.

⁴ *Wittman Tibor*: Latin–Amerika története. Gondolat. 1971. 277. o.

⁵ *Jean Meyer*: Los obreros en la Revolución Mexicana; Los “Batallones Rojas”. *Historia Mexicana*. 1971. vol. XXI. No. 1.

⁶ A rendőri erők kegyetlenségének szimbólumaivá váltak a cananei (1906), a rio blancói események. Vö: *Kenneth Turner*: México barbaro. México. 1965.

⁷ A forradalom eseményeire, a földreformra nem térhetünk ki, csak azokat az eseményeket érintjük, amelyek témánkkal szoros kapcsolatban vannak. A forradalomról lásd: *Wittman*, i.m. 357–368. o.

*A központi, koordináló szerepet betöltő munkásszervezet
(Casa) megalakulása*

Francisco Madero elnöksége alatti (1911–13), a korábbinál jelentősen demokratikusabb politikai légkörben sorra alakultak meg a munkásság különböző érdekvédelmi szervezetei, a szakszervezetek, szövetségek, úniók.

Madero nem akart mélyreható gazdasági, politikai változást. Szerinte a tisztességes (és „hatásos”) választások, a legmagasabb posztokon történt változások „garanciát” nyújtanak a demokratikus fejlődésre. A munkáskérdést „humanitárius” kérdésként kezelte. Szerinte a munkásoknak a jobb életkörülményeket, a magasabb fizetést a tulajdonosoktól (a velük való tárgyalások útján) és nem a kormánytól kellett remélniük. Egyik beszédében a következőket jelentette ki: „A kormánytól nem függ a fizetés emelése, a munkaidő csökkentése és mi, akik megtestesítjük törekvéseiteket, nem azért jöttünk, hogy ilyen dolgokat ígérjünk, mert nem ezt akarjátok; ti a szabadságot akarjátok. . . ti nem kenyeret akartok, csakis szabadságot, mert a szabadságtól függ majd a kenyér”.⁸

Azért, hogy a tőkések és a munkások közötti párbeszéd fórumot kapjon, 1912 elején a kormány összehívta a textilipar tőkéseinek és munkásainak a konferenciáját, amely hosszú viták után sem jutott kézzelfogható eredményre. Végül Gustavo Madero (az elnök fivérének) javaslatát fogadta el a kormány. Ennek értelmében a textilgyárak által fizetendő állami adót a korábbi 5%-ról 8%-ra emelték, de csak 4%-ot kellett befizetni az államnak. A másik 4%-ot „szociális” célokra, béremelésre használhatták. Ennek eredményeként a munkások napi 10 órai munkáért kaptak ugyanannyi fizetést, mint korábban a 12 órai munkáért. Ez a megállapodás csak a textiliparra vonatkozott. (Teljesítése is a tőkésekre volt bízva). Az elégedetlenkedő és sztrájkoló munkásokat sok esetben ismét a rendőrök kényszerítették a munkafelvételére.

A munkásság legcéltudatosabb képviselői Mexikóban ekkor az anarchisták voltak. Anarchista munkások alapították meg 1912. szeptember 22-én a Világ Munkásának Háza (Casa del Obrero Munkdial – a továbbiakban Casa) nevű munkásközpontot.

A mexikói anarchistáknak a forradalom alatt két, egymástól független szervezete volt. Az egyik a Ricardo Flores Magón által az USA-ból irányított és a forradalom kezdeti időszakában (1910–11) jelentős szerepet játszó

⁸ Madero beszéde Orizabában 1910. május 22-én. Közli: *Federico González Garza: La Revolución Mexicana. Mi contribución Político-Literaria. México. 1936. 420. o.*

Mexikói Liberális Párt (Partido Liberal Mexicano – PLM) volt, amely az anarcho-kommunizmus azonnali bevezetéséért fegyveresen harcolt a forradalomban hatalomra került kormány ellen. A PLM a „termelők szabad társulásainak” Mexikójáért küzdött. Ellenezett minden, a kormány és a munkások közötti együttműködést. A kis csoportokban végrehajtott fegyveres akciók híve volt.⁹

A Casa alapítói viszont az anarchoszindikalizmus hívei voltak, akik a forradalmi harc lényegét nem a kormány elleni fegyveres harcban, hanem a szakszervezetekben és az általuk végzett forradalmi tevékenységben látták. A harc legfőbb fegyverének az általános sztrájkot tekintették. A Casa megalapítását Francisco Moncaleano kolumbiai, Eloy Armenta, Suárez López, César Pandelo, Casimiro del Velle, José Calado spanyol, Celestino Gasca, Antonio Diaz Soto y Gama, Gutiérrez Lara, Manuel Sarabia stb. mexikói anarchisták, anarchoszindikalisták határozták el. A Casa programját nem ismerjük, ugyanis írott programot nem adtak ki, azzal az indoklással, nehogy formalizmussal lehessen vádolni őket. A Casa alapítóinak egy része azonban három hónappal korábban létrehozta az ún. Luz (Fény) csoportot, amely 1912. augusztus 5-én megalapította a hasonló nevű, két hetenként megjelenő, lapot. Az első példány vezércikke J. Huitrón (a Luz és a Casa egyik alapítója) szerint tartalmazza azt az „ideológiát. . . amelyet később a Casa del Obrero Mundial átvett”.¹⁰ A Luz szerint a mexikói nép „a tudatlanság éjszakai sötétségében él”, és „. . . egy polip három karja – az egyház, a kormány és a tőke – szívja cseppről-cseppre vérért”. Elvetik a politikai harcot, de nem szólítanak fel (Magónnal ellentétben) az azonnali fegyveres harcra sem, bár kimondják, hogy céljuk a „rabszolga-munkás felszabadítása”.

Rosendo Salazar, a Casa egyik alapítótagja a legfőbb harci eszközzel, a szindikalizmusról ezt írta: „a proletárok messiását gazdasági szindikalizmusnak nevezik . . . a szindikalizmus elméletileg keveset, de gyakorlatilag mindent jelent.”¹¹

⁹ E dolgozatban nem térhetünk ki a R.F. Magón vezette anarchisták tevékenységére, akikről lásd: *Juan Gómez-Quiñones*: Los ideas políticas de Ricardo Flores Magón. México. 1973. *Diego Abad de Santillán*: Ricardo Flores Magón; El Apóstol de la Revolución Social Mexicana. México. 1978. E tanulmányban az általános anarchista fogalmak ismertetésére sem térünk ki, mivel azokat igen szemléletesen bemutatja *Vadász Sándor*: A klasszikus anarchizmus ideológiájának fogalomrendszere Proudhon és Bakunynin műveiben c. tanulmányában. A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv. 1982. 5–19. o.

¹⁰ *Jacinto Huitrón*: Orígenes e Historia del Movimiento Obrero en México. México. 1976. 198. o.

¹¹ *Rosendo Salazar*: Obras I. Las Pugnas de la Gleba. México. 1972. (Az első kiadás 1923-ban jelent meg.) 42. o.

A Casa nem kívánt politikai szervvé válni. A különböző szakszervezetek (főleg gazdasági) tevékenységének összehangolását, új szakszervezetek alapítását, a munkások oktatását tartotta legfontosabb feladatának. Fórumot biztosított a szakszervezetek vezetőinek az eszmecserére, előadásokat, vitákat rendezett. A Casa székhelye Mexikóvárosban volt. Hatása 1912-ben még csak Mexikóváros munkásaira (főleg a kisiparosokra, kis- és középüzemek munkásaira) elsősorban a szabókra, cipészekre, nyomdászokra, festőkre, terjedt ki.

A Casa aktívan nem vett részt a forradalomban, nem csatlakozott egyetlen politikai, katonai erőhöz sem.

1913-ban Victoriano Huerta tábornok katonai puccsal megbuktatja Maderót. Huerta mellett felsorakoztak a forradalom ellenségei; a nagybirtokosok, az egyház, a régi (Madero által érintetlenül hagyott) hadsereg. Huerta ellen azonban egyre nőtt az ellenállás, majd Venustiano Carranza, Coahuila állam kormányzója, vezetésével újra egy táborba kerültek a volt „maderisták”. Carranza a nemzeti burzsoázia képviselője volt, de Carranza mellett harcolt a restauráció veszélye ellen, északon Francisco Villa, délen Emiliano Zapata parasztserege. A Huerta ellenes erők megalakították az ún. constitucionalista (constitución = alkotmány) hadsereget, amelynek vezetőjévé Carranzát választották. A constitucionalisták és Huerta erői között igen heves, kemény, sok véráldozattal járó küzdelem bontakozott ki. (A mexikói forradalom halottainak száma elérte az egy milliót!) A constitucionalisták és Huerta között nem lehetett szó kompromisszumról, mint korábban Madero és Díaz esetében. Carranza igyekezett megnyerni a társadalom legkülönbözőbb erőit, így a munkásságot is a Huerta elleni küzdelemhez.

A Casa semleges maradt a Madero – Huerta párharcban és Huerta alatt is. 1913 május elején 20 000 munkás ünnepelte a munka napját Mexikóvárosban. Huerta igyekezett megnyerni a Casát, ezért nem tiltotta be a május elsejei felvonulást. Mivel azonban Casa – a politikamentesség elvéhez híven – nem támogatta Huertát, az 1914 májusában bezáratta a Casa helységeit. A constitucionalisták győzelme után a Casa 1914 végétől újra működhetett.

A constitucionalisták között a korábbi hatalmi rivalizálás nyílt szakításhoz vezetett. Carranzának, aki nemzeti burzsoázia, a kispolgárság, jelentős középrétegek (1916-tól az USA) támogatását élvezte, el kellett hagynia Mexikóvárost és Veracruzban alakított ideiglenes kormányt. Villa és Zapata csapatai foglalták el Mexikóvárost és megalakították (a parasztseregek, egyes kispolgári körök képviselőiből álló) Konventet. A Konvent Eulalio Gutiérrez (Villa képviselője) személyében ideiglenes államfőt választott. Így egy sajátos „kettős hatalom” jött létre 1914 végén. Egyfelől a Carranza kormány, másfelől a parasztseregek által támogatott (és fenntartott) konvent. Ebben a helyzetben a Casa feladta „hagyományos” semlegeségét és csatlakozott – Carranzához.

Két alapkérdés vetődik fel. 1. Miért Carranzához csatlakozott a Casa, azaz miért került szembe a parasztseregekkel? 2. Mivel magyarázták a Casa vezetői, hogy feladták a politikamentesség elvét és fegyvert fogtak egy kormány védelmére.

Carranza felkelésre szólító kiáltványában a Guadalupei Tervezetben nem esik szó szociális reformokról. A minél szélesebb tömegbázis érdekében azonban Carranza még 1913 őszén megígéri, hogy a győzelem után a constitucionalisták foglalkozni fognak a szociális problémákkal. Idézet Hermosillóban elmondott beszédéből: „Tudja meg Mexikó népe, hogy amint befejeződik a fegyveres harc. . . el kell kezdődnie a nehéz, de fennkölt társadalmi harcnak, az osztályharcnak; akár akarjuk mi magunk, akár nem és bárhogy is ellenzik ellenzői, az új társadalmi eszmék behatolnak a tömegek gondolkodásába.”¹²

Sok, Carranza környezetében lévő kispolgári munkás származású katonatiszt komolyan vette Carranza ígését, és már a harcok alatt olyan rendelkezéseket hozott, amelyek könnyítettek a munkások helyzetén (munkaidő csökkentés, minimális bérszint megállapítása stb.).¹³ A constitucionalisták erősen egyházellenesek voltak. (Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy az egyház Huertát támogatta.) Ott, ahol az egyház nyíltan ellenük fordult, a constitucionalisták lefoglalták a templomok egy részét és saját céljaikra (kórház, laktanya stb.) használták.¹⁴ Carranza győzelme után a Casa is kapott több volt rendházat, templomot székhelynek, gyűlések tartására. A constitucionalisták és a Casa találkoztak az antiklerikális propagandában. (Meg kell jegyezni azonban, hogy amíg a Casa antiklerikalizmusa az anarchista elvekből fakadt, a constitucionalisták esetében nem egyszer áradikalista propagandafogásról volt szó.) Abban, hogy a Casa a parasztok ellen fordult, egyaránt szerepet játszott ideológiai gyöngesége és gyakorlati tapasztalatainak helytelen általánosítása. Az anarchisták elméletileg és általában nincsenek a parasztok ellen, ha a parasztok a forradalom mellett vannak. A Casa vezetősége azonban Carranzához hasonlóan „reakciósnak”

¹² A hermosilloi beszéd szövegét közli: Antológia. México en el Siglo XX. . . Tomo II. 161–164. o.

¹³ Vö: *Jesús Silva Herzog*: Breve Historia de la Revolución Mexicana. México. 1973. (7. ed.) Bár az is tény, hogy sok tiszt egyáltalán nem törődött a szociális kérdéssel, csak saját anyagi előnyét tartotta szem előtt. Erről panaszkodik egyik – Carranzához írott – korabeli jelentés. Archivo de la Biblioteca de Museo Antropología y Historia (A Történelmi és Antropológiai Múzeum Könyvtárának Levéltára.) Rev. Mex. 4 a. Serie. Doc. Varios Legajo 183/doc. 10.

¹⁴ Nemcsak templomokat sajátítottak ki, hanem erős anticlerikális propagandát folytattak, korlátozták a papok számát. Vö: *Juan Barragan Rodríguez*: Historia del Ejército y de la Revolución Constitucionalista. México 1946. I–II. k.

kiáltotta ki Villát és Zapatát, akik az igazi forradalom ellen törnek. Carranza ugyanis még 1914. december 12-én több rendeletet adott ki, amelyben megerősítette a korábbi, a szociális reformokra vonatkozó ígérletét, sőt 1915. január 6-án megszületett az agrártörvény, amely elismerte a parasztok jogát a földhöz, kilátásba helyezte a latifundiumok elvételét és a parasztok között való felosztását.¹⁵ (A földtörvény időzítése fontos, mert azt a célt szolgálta, hogy a parasztságot elhódítsa Zapatától és Villától). Mivel Villa és Zapata a munkás- és földtörvényeket kibocsátó Carranza ellen harcolt, a Casa vezetőségének egy része (mint később látni fogjuk, nem mindenki) úgy vélte, hogy Villa és Zapata a forradalom és a munkásérdek ellen vannak. Ezt a tudatot erősíthette az a tény, hogy Villa és Zapata csak agrártörvényt adott ki, azt is megkésve, a Konvert a maga szociális programját (amelyben már a munkásság helyzetével is foglalkozott) csak Villa seregeinek veresége után adta ki. A munkásság egy részét gyakorlati tapasztalata is szembefordította a parasztsággal. Pl.: Zapata előrenyomulása hírére bezárta a mexikói, pueblai gyárat, a munkások elvesztették munkahelyeiket. Északon hasonló volt a helyzet, csak ott Villa csapatai „fenyegették” a munkások állását. A fentiekhez járult még a parasztságot (különösen Zapata embereinek) vallásosságára, amire az anarchisták megvetéssel néztek. A fent felsoroltak voltak a Carranzával való együttműködést hirdető Casa-vezetők „érvei” az együttműködés mellett.

A Casa vezetése nem volt egységes a Carranzának nyújtandó támogatás ügyében. Egy kisebb csoport ki is vált a Casából és egy részük Villa táborába ment, más részük (köztük Antonio Díaz Soto y Gama, Luis Méndez) Zapatához csatlakozott. Ennek ellenére, bár hosszas vita után, 1915. februárjában megszületett a végleges döntés; a Casa Carranzát támogatja.

A Casa 1915. február 8-án gyűlést rendezett 1500 fő részvételével a Santa Brigida zárdában (amit a constitucionalistáktól kapott). Ezen a gyűlésen a vezetőség egy csoportja olyan kiáltvány-tervezetet ismertetett, amely szerint a Casa „nem támogatja egyiket sem a három erő közül, amely a hatalomért küzd és az eseményektől távol kell magát tartania”. Ezt az „elméleti tisztaság” követeli meg – érvelt a tervezet.¹⁶ A vélemények azonban megoszlottak. Sokan hitelt adtak Carranza küldöttének, (Dr. Atl = Gerardo, Murillo), aki ismételt felszólításaiban azt bizonygatta, hogy Carranza az igazi forradalmár, aki kézzelfoghatóan ezt be is bizonyította törvényeivel. Dr. Atl úgy érvelt, hogy ha Carranzához csatlakoznak, nem sértik meg az elveiket, mert nem egyszerűen egy politikai erőhöz, hanem magához a forradalomhoz csatlakoznak. Ez sokakra hatott, de a Casa csatlakozását így is csak

¹⁵ Antología. México en el siglo XX. . . Tomo II. 180–185. o.

¹⁶ Luis Araúza: Historia del Movimiento Obrero Mexicano. México. 1975. 62. o.

egy puccszerű gyűlésen tudták elfogadtatni az együttműködés hívei. Február 10-én a Santa Brigita templomba a vezetőség 67(!) előre kiválasztott munkást összehívott és elfogadtatta velük a csatlakozás tervét. Az itt készült jegyzőkönyv szerint a Casa „tökéletesen meg van győződve annak a szükségességéről, hogy fegyvert fogjon Mexikó népe érdekében. . . (és) . . csatlakozik a (harcoló) csoportok közül ahhoz, ahol a társadalmi változásokra a nagyobb garanciát látja.”¹⁷

A „vörös” zászlóaljok megalakulása

A Casa 8 fős küldöttsége (köztük Rosendo Salazar, Celastino Gasca) február 13-án indult Carranzához Veracruzba. Carranza hűvösen fogadta a küldöttséget (le sem ültette őket a beszélgetés során) és beszédében célzott arra, hogy nem örül az együttműködésnek, mert a Casa elvei tagadják a tekintély-elvet, a politikai hierarchiát. Carranzát azonban saját emberei, Alvaro Obregón hadügyminiszter és Rafael Zubaran Capmany belügyminiszter meggyőzték arról, hogy szükséges a Casaval való együttműködés. Már 1915 elején kimutatható a constitucionalista táborban két – a munkáspolitikát eltérően értelmező – politikai vonal. Egyfelől Carranza, aki végszükség esetén fordult a munkásokhoz, parasztokhoz, és a felülről végrehajtott reformok híve volt, amelyekbe a munkások szervezetei nem szólhattak bele. Másfelől Obregón és a nemzeti burzsoázia azon képviselői, akik meglátták a munkásságban lévő erőt, a munkásmozgalmat reformista irányba kívánták fejleszteni.

Obregón, Capmany és Dr. Atl (Obregón barátja) nyomására Carranza megkötötte a Casaval február 17-én a szerződést,¹⁸ amelynek értelmében a Casa munkászászlóaljakat állít fel, amelyek elismerik Carranza főparancsnokságát és az általa meghatározott csapatokhoz lesznek beosztva. A zászlóaljakat szakszervezetek szerint szervezik, maguk választják parancsnokaikat és a „vörös” zászlóaljak (batallones rojos) elnevezést kapják. A Carranzának nyújtott segítség fejében a Casa azt kérte, hogy a „felszabadítandó” területeken szabadon szervezhesse a szakszervezeteket. (A szerződés 6. pontja.) A belügyminiszter a Casa szervezőinek speciális engedélyt adott ki a szer-

¹⁷ Uo. 65. o.

¹⁸ A Carranza-Casa szerződés eredetije a központi levéltárban (Mexikóváros) található. Archivo General de la Nación (AGN). Fondo: Departamento del Trabajo. C. 105. Exp. 20. f. 5. Nyomtatásban megjelent pl.: Antología, México en el siglo XX. . . Tomo II. 191–194. o.

vezés megkönnyítése céljából, de egyúttal előírta, hogy a Casa szervezői kötelesek constitucionalista propagandát is kifejteni.¹⁹

1915 márciusában 6 „vörös” zászlóalj alakult Orizabában (Veracruz állam), döntő többségükben mexikóvárosi munkásokból: 1. zászlóalj: teljes egészében a Nemzeti Fegyvergyár munkásai, 2. zászlóalj: többségében a mexikóvárosi Villamos Vállalat munkásai, a közlekedési dolgozók szakszervezete. 3–4. zászlóalj: kisiparosok, kisüzemek munkásai. Főként: szabók, festők, ácsok, néhány textilmunkás szakszervezet tagjai. 5–6. zászlóalj: kőművesek, nyomdászok, műszerészek.

Egy-egy zászlóalj 700–1200 főt számlált. A zászlóaljak közül nagy-szabású komoly emberáldozattal járó hadműveletben csak az első (legmegbízhatóbb) vett részt Villa ellen az El Ébano-i csatában, amely az olajmezők birtoklásáért folyt. Villa ellen harcolt még a 3., 4., Zapata ellen az 5., 6. zászlóalj. (Bár inkább csak utóvédharcokban, tisztogatásokban vettek részt.) A munkászászlóaljak tevékenységét a constitucionalisták részéről igen nagy nyilvánosság, sajtókampány kísérte, azt a látszatot keltve, hogy a munkásság egésze a „forradalmár” constitucionalisták mellé állt és fegyveresen harcolt a „reakciós” parasztseregek ellen. (Ez az általánosítás sajnálatos módon a történelmi szakirodalomban is gyakori.) A valóságban azonban a Casa nem jelentette a munkásság egészét. Ellenkezőleg, egy kisebbséget, bár kétségtelesen aktív kisebbséget. Jelentős számú munkás harcolt Villa, Zapata mellett, csak kevésbé szervezett formában. Az egyes szakmákban is megoszlott a vélemény, hogy harcoljanak-e a Casa vezetésével vagy sem. Pl. a fővárosban a közlekedési dolgozók (a Villamos Vállalat munkásainak) egy része csatlakozott, más része viszont nem. Megtagadták a fegyveres harcot pl. Elektromos művek munkásai, távol maradt a nagyipari munkások döntő többsége. A legjellemzőbb példa, hogy magában Orizabában a „vörös” zászlóaljak, és a textilgyárak egyik fellegvárában jelentős összeütközésekre került sor a casa és a fegyveres harcot nem vállaló munkások között. Közrejátszott az ellentétekben az is, hogy a Casa – kihasználva előnyös helyzetét – erőszakos úton is igyekezett olyan szakszervezeteket szervezni, amelyek csatlakoztak a Casához. A Casa gyűléseket szervezett, amelyeken azokat az orizabai munkásokat, akik nem csatlakoztak a Casához tartozó szakszervezetekhez, „zapatistáknak, reakciósnak, hazugoknak és árulóknak nevezte”.²⁰ A Carranza-kormány, amely megijedt a Casa radikalizmusától, a gyárakban a munkások között az ún. „ellenállási csoportosulások” (agrupaciones de resistencia) megalapítását szorgalmazta. Ezek a csoportosulások közvetlenül

¹⁹ A belügyminiszter levele a Casa vezetőihez. 1915. márc. 13. AGN/Dep. del Trabajo. C. 105. Exp. 20. f. 5.

²⁰ AGN/Dep. del Trabajo. C. 99. Exp. 10 f. 4.

a kormányhoz kötődtek, így a munkások ellenőrzését megkönnyítették. A kormány szerint ezek a csoportosulások betöltötték a szakszervezet szerepét. Természetes, hogy a Casa és az „ellenállási csoportosulások” között éles ellentét alakult ki; gyakorivá váltak az olyan panaszok, hogy „a Casa emberei keményen bántalmazták” az „ellenállási csoportosulások” tagjait.²¹ A hivatalos propaganda ellenkező állítása ellenére – a levéltári adatok tanúsága szerint – a Casa és a Carranza – kormány között sem volt felhőtlen a viszony: „a casa emberei a munkásoknak többször is kijelentették, hogy a Munkaügyi Osztály (Departamento del Trabajo – a Carranza-kormány egyik intézménye) semmit sem ér és semmit sem fog megoldani . . . és ha Orizaba munkásai valamit el akarnak érni, azt csak fegyverekkel érhetik el. . .”²² Lombardo Toledano úgy értékeli ezt az időszakot, hogy a Casa emberei ebben az időben betöltötték „a társadalmi forradalom propagandistáinak szerepét is.”²³ Az elfoglalt területeken a Casa sorra alakította meg a helyi „casákat”). Különösen erős befolyásra tett szert a Casa 1915–16 folyamán Yucatánban, Veracruzban, Colimában, Tamaulipasban, San Luis Potosiban és természetesen Mexikóvárosban, ahol a szakszervezetek többsége a Casához tartozott).²⁴

A Carranza kormány egyfelől gazdasági lépésekkel próbálta a Casa terjeszkedésének útját állni (1915. márciusában 35%-kal felemelték a textil-munkások bérét), másfelől utasította a helyi politikai katonai vezetőket, hogy akadályozzák a Casa politikai, gazdasági tevékenységét.²⁵

A Constitucionalista csapatok nyomában a Casa 1915. augusztusában tért vissza Mexikóvárosba, ahol a fegyveres harcokban való részvételért – mintegy „ajándékképpen” – megkapták a volt Jockey Klub impozáns épületét és szabadon szervezhatték a munkásokat.

A Carranza-kormány és a Casa viszonya 1916–1919 között

A polgárháborús körülmények a termelés csökkenése, az élelmiszerhiány igen komoly gondot okozott Mexikóvárosban, ahol mindezek hatását közvetlenebbül érezték, mint az ország egyéb vidékein. A fentiekhez járult a rohamosan növekvő infláció. A constitucionalisták tábornokai közül többen

²¹ AGN/Dep. del Trabajo. C. 99. Exp. 5. f. 5.

²² AGN/Dep. del Trabajo. C. 104. Exp. 11. f. 17(1–2)

²³ V. Lombardo Toledano: *La Libertad Sindical en México*. México 1974. 62. o.

²⁴ Ramón Eduardo Ruiz: *La revolución mexicana y el movimiento obrero. 1911–1923*. México. 1976. 79. o.

²⁵ Luis Araiza i.m. 128. o.

1914–1916 között „saját” papírpénzt hoztak forgalomba. 1914 és 1917 között egyedül Carranza 30 millió pesót adott ki.²⁶ 1916 elején egy kiló kukorica 1,30 pesó, rizs 2,20 pesó, bab 2,20 pesó, ezzel szemben pl. egy bányász minimális napi bére 1,50 pesó volt.²⁷ Egy spanyol követ egyik jelentésében, amelyet 1916-ban írtak, ez olvasható: „ennek a szocialista forradalomnak az áldozatai maguk a munkások és a dolgozók, akik nagy áldozatot hoztak és hoznak érte”²⁸

A béremelésért folytatott sztrájkharc nagymértékben felélénkült 1916 elején-dereacán. A Casa támogatta a sztrájkharcot.

Carranza már az első nagy katonai győzelmek után leszereltette (1916 január-bebruár) a munkászászlóaljakat. Figyelmeztette a Casát, hogy nem veszi jó néven, hogy a Casa felkarolja a sztrájkmozgalmat. Ennek ellenére a Casa teljes erővel támogatta a sztrájkot, sőt fő szervezője volt az 1916. július 31-i általános sztrájknak, amely többek között megbénította Mexikóváros közlekedését, vízellátását.

Carranza a sztrájkot ürügyül használta a Casaval való leszámolásra. 1916. augusztus 1-én megjelent kiáltványában és rendeletében felújította azt a még 1862-ben hozott törvényt,²⁹ amely halálbüntetéssel sújtotta azokat, „akik a közszolgáltatásokat biztosító gyárakban munkabeszüntetést kezdeményeznek” (2. cikkely).³⁰ A Casa vezetőségét Pablo González tábornok katonákkal üzette ki a Jockey Klub volt épületéből.

A Casát ért támadások azonban nem jelentették azt, hogy a hatalomra jutott nemzeti burzsoázia a munkáskérdést rendőrségi kérdéssé minősítette volna vissza. A Casa szétverésével csak a munkásmozgalom vezetésében kívántak válságot elérni, amelyet aztán kihasználva, a reformista vezetők segítségével ellenőrzésük alatt tarthatják a munkásmozgalmat. Az 1917-es polgári demokratikus alkotmány³¹ jó alapot teremtett a burzsoázia számára a munkáskérdés újszerű „rendezéséhez”. Az alkotmány 123. cikkelye a kor leghaladóbb munkásvédő intézkedéseit tartalmazta; 8 órás munkaidő, éj-

²⁶ Ramón Eduardo Luiz i.m. 66. o.

²⁷ Archivo de la Biblioteca de Museo Antropología y Historia. Col. Antigua. T-2-9. p. 109; AGN/Dep. del Trabajo. C. 110. exp. 17. f. 33.

²⁸ Archivo de la Embajada de España en México. (A Spanyol Nagykövetség levéltára). Micropelículas. 1920–1917. Biblioteca del Colegio de Mexico. Rollo 49. C. 314. Leg. 1–No. 3.

²⁹ Közli: Stanley Ross (szerk.): Historia Documental de México. México. 1974. 602–603. o.

³⁰ A letartóztatott sztrájkbizottság vezetőjét halálra ítélték, később azonban börtönbüntetésre enyhítették az ítéletet.

³¹ Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos. (1917). México. 1980.

szaka 7 órás, sztrájkjog, szervezkedési, pártalakítási jog elismerése, a nők szülés előtti és utáni fizetett szabadsága, minimális bérek megállapításának kötelezővé tétele, betegsegélyezés stb.

A Casa tapasztalatai megosztották a munkásvezetőket. Egy részük a „tisztá” anarchista elvekhez való visszatérésben látta a munkásmozgalom jövőjét. Szerintük a Casa-Carranza szövetség megmutatta, hogy a politikai életben való részvétel nem jár pozitív eredménnyel. Kezdeményezésükre jött létre 1916-ban a Mexikói Terület Munkászövetsége (Confederación del Trabajo de la Región Mexicana) nevű tiszavirág életű szakszervezeti központ Veracruzban. Az új szervezet céljának a termelőeszközök szocializálását tekintette, amelyet osztályharc útján érhet el. Tagjainak megtiltott minden politikai tevékenységet. Az új szervezet azonban nem bizonyult életképesnek, a vezetőség (amelyen belül ellentétek voltak) képtelen volt irányítani, működtetni a szervezetet. Frakcióharcok jellemezték a Tamaulipasban összehívott munkáskongresszust is 1917. októberében. Itt is az anarchisták kerültek ki győztesen. A mexikói anarchisták pozícióit erősítette az Industrial Workers of the World (IWW) erős jelenléte Tamaulipasban, ahol az olajmezőkön sok amerikai IWW-tag dolgozott. Tamaulipasban már megmutatkozott azonban, hogy erősödik a munkásvezetőknek az a szárnya, amely a Casa tevékenységéből azt a tanulságot szűrte le, hogy a hiba az anarchista szemlélet volt, valamint, hogy nem használták ki eléggé azt a lehetőséget, hogy a kormánynak szüksége volt a munkásságra. Szerintük az anarchista „direkt akció” (acción directa) helyett a „többoldalú akció” (acción multiple)³² vezet eredményre. Ez utóbbi – szerintük – lehetőséget nyújtana arra, hogy a munkásmozgalom és a kormány között kölcsönösen előnyös kapcsolat alakulhasson ki. (Ennek a csoportnak a vezetője, a mexikóvárosi villamosipari dolgozók szakszervezetének főtitkára Luis N. Morones volt. A csoport tagjai magukat szindikalistáknak nevezték, szemben az anarchistákkal (anarcho-szindikalistákkal).

A szindikalisták megjelenésével és megerősödésével (amelyhez hozzájárult az a tény, hogy a munkásság többsége igen kedvezően fogadta az 1917-es alkotmányt) a kormány elérkezettnek látta az időt arra, hogy elősegítse a szindikalisták győzelmét az anarchisták felett. Coahuila állam kormányzója (Carranza barátja) 1918-ban egy munkáskongresszust hívott össze, azzal a céllal, hogy egy új szakszervezeti központnak adjanak életet.

³² Rosendo Salazar, a Casa egyik vezetője szerint a direkt akció = „A proletariátus szemtől szembe a tőkésekkel és csak a szakszervezeti taktika által ajánlott eszközök – bojkott, szabotázs, sztrájk – veszi igénybe.” Többoldalú akció = „Munkás és tőkés közötti harc, amelyben a munkás minden eszközt igénybe vehet, beleértve a politikai eszközöket is.” *Salazar i.m. 428. o.*

A szakszervezetek többsége elküldte képviselőjét a kongresszusra. (Az utazási és az ott-tartózkodási költségeket a kormány fizette!) A kongresszuson már nem az IWW, hanem reformista American Federation of Labor képviselői voltak jelen vendégként. A kongresszus a szindikalisták győzelmével végződött. Az ott megalakított új szakszervezeti központ, a Mexikói Regionális Munkásszövetség (Confederación Regional Obrera Mexicana – CROM) végcélként a kapitalizmus felszámolását tűzte ki, amelyet az osztályharc segítségével kíván elérni.³³ A végcél elérését azonban a távoli jövőbe helyezi, addig a legfontosabb feladatának a „munkásosztály gazdasági és erkölcsi szintjének emelését” tekintette. A CROM vezetősége nem zárkozott el a kormánnyal való együttműködéstől, amelyre azonban Carranza alatt már nem került sor. 1919-ben Carranza ellen felkelés tört ki, amelynek vezetője Obregón tábornok volt. Obregón, mint korábban, most is kapcsolatot keresett a munkásság vezetőivel. A legnagyobb szakszervezeti központ 1919-ben már a CROM volt. A CROM, amelynek tagszervezetei között jelentős volt még az anarchista hagyomány, 1919-ben létrehozta a Munkáspártot (Partido Laboral).

A politikai életben így közvetlenül nem a CROM, hanem a Munkáspárt (amelynek vezetői azonosak voltak a CROM vezetőivel) vett részt. A Munkáspárt még 1919-ben titkos szerződést³⁴ kötött Obregónnal. A szerződés értelmében a Munkáspárt (és a CROM) támogatja Obregón tábornokot (később mint elnököt) aki viszonzásként anyagilag erkölcsi segítséget ad a Munkáspártnak. Ezzel megkezdődött az a folyamat, amely során a reformista vezetésű munkásmozgalom és a burzsoá kormányok között egy hosszú távra szóló kompromisszum jött létre. A Casa közben teljesen elvesztette befolyását és 1919 szeptemberében formálisan is felosztott.³⁵

Az anarchista és anarcho-szindikalista hagyományok azonban még hosszú időn át éltek és hatottak a mexikói munkásmozgalomban, különösen az 1921-ben megalapított és a CROM reformista törekvéseivel szemben fellépő Általános Munkásszövetségben (Confederación General de Trabajadores).

³³ Constitución de la Confederación Regional Obrera Mexicana (A CROM alkotmánya, alapokmánya. *Eduardo Moneda* szerk.) México. 1923.

³⁴ A titkos vagy (ahogy 1919-ben nevezték) magánszerződést 1919. aug. 6-án kötötték meg, de csak 1928-ban került nyilvánosságra. A szerződés szövegét közli: *Historia Obrera* 1979. No. 15. (Documentos rész).

³⁵ Minderről lásd magyar nyelven *Anderle Ádám*: Munkásmozgalom Latin-Amerikában. 1870–1959. Kossuth, 1982 c. könyvét.

GYULA HORVÁTH

**EL PROLETARIADO ORGANIZADO Y LA REVOLUCIÓN
MEXICANA**

Durante la revolución la mayoría del proletariado organizado pertenecía a la organización anarcosindicalista llamada Casa de Obrero Mundial. La Casa se formó en 1912 pero participó en las luchas de la revolución y de la guerra civil sólo a partir de 1915 -al lado de la burguesía nacional. El ensayo somete a examen la problemática por qué luchaba la Casa contra las tropas de los campesinos, cuáles eran las causas que la inducían a actuar así. Analiza la composición y la distribución territorial de la clase obrera. Saca a luz nuevos documentos en lo que se concierne a la alianza Casa-Carranza. Analiza detalladamente la composición de los llamados batallones "rojos" y sus actividades durante la revolución. El ensayo se extiende sobre la política de los obreros del gobierno de Carranza después de la victoria y sobre la problemática de la continuidad de las teorías anarquistas también.